

UNIVERSITÀ DELLA CALABRIA
DIPARTIMENTO DI LINGUE E SCIENZE DELL'EDUCAZIONE
LABORATORIO DI ALBANOLOGIA
UNIVERSITETI I KALABRISË
DEPARTAMENTI I GJUHËVET DHE I SHKENCAVET TË EDUKIMIT
LABORATORI I ALBANOLOGJISË

Opere di Francesco Antonio Santori

a cura di

Vincenzo Belmonte

FRANCESCO ANTONIO SANTORI

I L CANZONIERE ALBANESE

Sa hjë të k̄a ajo k̄ez!
R̄in, R̄in, ò, ku vajte sot?

Vjershi Maqit

1.

Për d̄ir, për namur̄i sh̄um vjershe shkruajta,
moj ndë kt̄ë z̄ëm̄er namur̄i s̄ë ndieta:
ndë gj̄ell sa mbeta ndonj̄ë kopile s̄ë ruata,
e vet̄em at[ë ç̄ë] dhjovasa ani rr̄ëfieta.

Qeva ndë dh̄e e tas me dh̄en s̄ë luata
e ndë të mira o liga t̄ij s' u lajta,
se, nd' at̄ë shkurtur mot ç̄ë vasha ruata,
isha paftes e mëngu ç' ishin pieta.

5

2. Odh̄i e I

Ti pa z̄ëm̄er kuqullore
vajz ç̄ë faqen mose fsheh,
t̄ë dashurt si n̄eng e njeh?
Ç̄ë vet krah̄ët gjelbullore
m̄ë buthton e dish̄eron
se të kl̄anj, e ng' e nd̄ërron
me hadh̄i lipin njinje.

tx: kuqullore

tx: gjelbulore

5

O! via, pr̄ir ballin e b̄ardh
ç̄ë sh̄eron z̄ëm̄rat s̄ëm̄ur.
Leshtë ar̄em, ç̄ë si gr̄ur
m̄arr nga era dridhet, ar̄dh
n̄eng u p̄a nga rrasu dh̄e,*
ndo si jotja jet̄er hj̄e
o ndë gj̄ell ç̄ë shkoi vo qe.

10

At Parrajs bukurie pse shehën e ngë buthton, me kë gjith jetën ti hajdhon është je i mbjedhur te ata krie? Buthtoja dashurit [t]ënd:	15	
mos e duaj mjër, mos e rënd, kūr me lot e kūr me lip.	20	
Me një gaz hajdhosi gjin, me një fjälë këshillin nxiri ç' e meron, e ngatha hiri zjarmin, ç' e lavosi e nxin, lëfare me një të ruar. O kopile, të qofsha truar, kët harë, k' u dua, më jip.	25	
Si lulja çë delë nga gjëmbi, dolle prindve jo bulër. E fanme qe ajo hër; i lumë i diellit rrëmbi për çë të shkëlëqeu ndër faqe. O e zilime monosaqe, kush të puthi të kuqen büz?	30	tx: bulër
Nani gjith mbi tÿj thërret ulëtëllor e të lertë trima: ëmri it si bumbëllima nëng qëndron te vendi qet, ku ti leve, e bumbllisör vete fõrmbëdhave hõr. Zëmrat lidhën me tërküz.	35	
Qeshën, vajz, e sît e zez turpsör mbanë ndë tröll e s' frin ndër zëmra völl malli, çë hjës [s]ate u dhez: nd' i dërgon një hër përnën, ti ndër djale ushtrën bën, kë llumbardhashit petriti.	40	tx: ulëtëllor te] tx: lle
Bällt [t]ënd illet gëzon, fton hënën të të shõh, dielli vjen më ndën të njõh bukurin çë të larton. Po ndë zëmrën ai të paft, "O s'namure," - ahiena thot - "kush ndë dhë ethtos të shtiti?".	45	
	50	
	55	

3. Vjershi I

O vash që pjeksur siell ari këshën
e mua të mjerit më tramaksën gjin,
kūr ti pā skemandilë ka kroi vjën,
je holla ēr ndē shpatulla të frin,

ti bëne e kuqe e ballët të shkëlqën 5
e t' tjerat përtej nën kopile nxin.
Sa siu gazōr je qeshmja bŭz vëlën,
sē thom u gjē, se atje ka malli shpīn.

4. Vjershi II

Trëndafile që ndē maj fjetat gjelëbon
e prëhrin hapën, e kuqe tupit nën,
dëlire jep pjaxhīr e dhën hajdhon:
ashtu ti, vash, harēn mbī t' tjera zgjon,

se ku ti gjēnde vashat bukuron 5
e shpivet ku pushon me faqe i bēn
ndēr, sa mē njeriu nëng e dëlëgon,
e ndē katunde, ku t' arvosh, ng' anxën.

5. Vjershi III

Kur ti këndon, mbē t' qet vëhet puhjā,
e trolli e driza e bari rrī të ndienj,
e zogu ambnōr pushon te lajthā,
e një burīth lē dheun të grrienj.

E lot't shīn pa sqep mjera Rrēdhā. 5
U vet pa levrosī mē faqen lānj
me lotë tharta e mē m' arrvon hjidhā,
sa mëngu kam fuqī shokēt t' i pienj.

6. Këndëk e I

Ndē mot që rrijin bashk
ulëku, kaciqi e dhia,
u thom se namuria
sē ndihej mīr ndē dhē.

O thomse ndonj kopile 5
ndē doj një trim i lart,
kētj s' i bënej thart
t' e doj, t' i vëj rē.

Zakoni shūm i but
i mbaj pather nd' ambnī,
e gjith i mbjidh një shpī
e s' in ushtra nd' ata. 10

Një tries rrotull i shih
e pjonu gjith të mira;
llarghu rrazbisej dira
e gazi rrōj për ta. 15

Moj qe kī mot një gjūm,
se mose ndē kēt dhē
qe lip, hjidhī e harē,
si kā nani kush do. 20

Një qan e një këndon, tx: qani
kush qeshën e kush këcën,
një e lutën e një harēn
e kā e nëng e përdo.

7. Vjershi IV

O vash, thuame nd' arrū dishēnuame hera,
ndo na haraksi ka Parrajsēt illi
fanmīr, ndo neve qaset paravera,
ndo dhafna lulēzoi, e te fingjilli

u rrodh vāmb e harēm, se tas mua çera 5
nga trimbsimi e bārdh m' u bē si dilli,
e tas harea më spavet, si tek era
shprishet buhoi e bora ikën te prilli.

8. Kangjel-e i valles

Faqe moti kish ndërruar;
gjaku e i trimavet t' abresh
nëng derdhej mē si lūm;
po ambnia kishë pushuar
te hōrt e moçēme; e trimat 5
bashk me vashat t' abresha
me këndim çē lumsonoj
dridhin valle ndër katundet,
kūr namuri dālë e dālë
zū të mbillnej nd' ato zēmra 10
të tīn pāmundur fuqī.
Para grua ghavnare vash
çē buthtoi gjīrin të dhezur
pjonu zjarrit namurīje
qe e bukura Ęngjēllīn 15
për të ndermin Milloshin.

Katër trima e dimbëdhjet vasha të zgjedhura mbi gjith zonjat ç' ishin Musaqaq, bukura sa më ng' u tha, me stolī mundashi të hōll të rēnda perllash e ār, valle dridhjin për ndē hōr. I bīr-e i zotit Sullit	20	tx: Soullit
shkon' e vej ndē krēmte madhe, kë mbanej Iskandri Krōj për të pasur'n lefterī mbi të spavura hjidhī. Katër kuelē me shērbētōr sīll trimi formadh	25	
t' armatosur e shkëlëqiem si ushtërtōr çē nd' ushtër vën. Kūr te Musaqaqana hiri prapa një pēllasi ndieti aso këndimje hadhjār, sa dualltin te jetēr ūdh çē s' i vij trimit kundrēlē. Mbet e zoti se të shih at valle ashtu dēlīr çē haraksi e t' i sison zū ato vasha një për një. Si t' e pesmja sīu arrvoi s' mudi më përpara vej. Një kopīle, me di sī mē se illi të shkëlëqiem, di akulē t' ēndmje fuqī te stomachji i dritsoi, ku m' i bëri një lavōm kë nëng i shēroi njerī sa duroi mjeli ndē dhē, ku sē pati më harē. Ish fōrmadhja Ēngjēllīn ajo vash çē pat fān tē prēn e dlīr të ruamt te stomachji trimit huaj. Moj gjī-frītura kopile ajo edhe te zēmra ndieti moznedjare kopanē. Uli sīt e sē këndoi sa duroi vallja at ditē, se një noēr fare dēlīr mose para i shtroi ndër sī at të huaj pjotē ghavnī. Trimi tas prapa qēndroi si hroāz e këshillonej bukurīn e të hjeshtmes vash e i grisej zēmra. Thirri e një të shērbētōrvet,	30	
	35	
	40	
	45	
	50	
	55	
	60	
	65	

kuj i taksi nj' aspet t' ārt, nd' e arrëj të xëj kush ish	70	
ajo e pesmja kopile çë me zā të thjell e ëmbëlë më se gjith vallen nderoi, me të veshura mundashi,	75	
me xhipūn e gjelëbërin, me të hōll sqep e të bārdh më se bora, mo pā kēz. Shërbëtori ju përgjegjë: "Zoti im, përdashur im, mos kīj fare trimbsim,	80	
se përpara t' arrvōnj errësīra, e dheut t' i shtrōnj sqep e saj t' ohjistër e gjër, bi' t' xësh kush ish kopilja çë m' e mbanej vënd e pesëm".	85	tx: t' okistër
Mīrfill kūr dielli të madhe perëndīmën doj t' arrvoj, shërbëtori arrū e tha: " Mori zot i madhështīm, vajza çë të pestin vend	90	
mbāj te vallja ghonovare është e bīlja e zotit madh çë mbrezon ndë Musaqaan". Zoti dha një shertīm kūr gjegji këto fjalë.	95	
Prana pieti: "E si ja thōn asaj zōnj ëmrin?" U përgjeg te shërbëtori: "Ëmri i bukurë sī kurmi: zonja Ëngjëllin je thōn!".	100	tx: te [riempitivo]
Trimit i përqeshi faqen këjo fjalë, e mbeti qet e vate mbë dritësorë e, u kumbistë te dora, vrenej.	105	
Vajza, arrën po ndë pëllast, jo si para pjono gaz vej te jëma e dorën i puth', mbjidhej prā ndë saj mēnī. Qe kjo vet e para hër çë m' u mbjodh e vate nje	110	
ndë mēnī të xheshej dreq. Ndiej një māl e s' e dëlëgonej; lutnej shūm e nëng dīj ajo vet atë çë doj.	115	
Moj ndër si pather përpara i rrij hjea e atij kopili. Thirri një norë kriate, je dërgoi të hōll-hōll xëj kush ish i huaji zot çë ndë kapilljon pushoi	120	

prej aghorës. Vajza vate.
Kūr arrū, ndë dritsōr
pā formadhin djalëzōr.
Hiri mbrënda e një kriate...
Po u lodha. E zëm papā
nj'etër dit çë të kēm harë.

125

9. Vjershi V

Lulez e gazëm, njera kūr të rrish
jo imja, buza e llārgħ çë të luton?
E shoh se leftër ngë jë, ne mund vish:
mo i trëmburi këshill tas më buthëton

se ti si grāt më bën faqen mbë dish,
e kūr mua sheh ndë pasetjār ndërron.
Pse abonsina ndë ai, si taksën, ish,
hajdhoje kët gjī kūr e helëmon.

5

tx: kurr

10. Këndëk e II

Ca do hër kūr u pushōnj
vjen ka gjumi të më zgjōnj
ninza e vashës pjonō zjarr

më e bukur se sā mëpara
hër haraksi, e me të lara
faqe si harësh me bārr.

5

Ftīrdritëm e ghavnare
si e rē një monosare
dukej si nga shkalla u hip

e një të ruar më dritsoi
çë nga gjiu zëmrën rrëzoi
me një spër harë çë jip.

10

Gjegja (o, mos ish e rreme!)
se më thoj, gazëm, harëme,
me ata sī dëlëgimzez:

15

"U për tīj vart u lekosa
sëmundës e u lavosa
për namurin çë më djeg,

e ndë shtrat gjith ambnōr
ti prëhe i shkishëllōr,
jo si molla rri ndë deg,

20

tx: shkishëllōr

gjithë trimbimes merëngome,
bardhullore e verdhsome,
me të bjër mbë truall një prës:

ashtu e vetëm u lufti 25
kam ndë zëmër pā armstī,
ndë kta lipe e s' kē ti pjes.

U gjëllonj nga ti, e ghrëll,
si ndë llak të vetme, thëll,
kopile e bjërr vo rron. 30

Po me gjith se jep ti mua
këto vllepe, s' u harrua
nga ti shpirti e të luton.

Se dishroi e se të deshi,
se të ruati e se të qeshi, 35
fare mendja u metanos;

vetëm dhëmbet e i spëlëqen
se ti shkon e vete vjen
e i buthëtone posi gūr".

Kur kopilja këto fjälë 40
t' ëmbëla më se ng' ësht mjälë
mua përpara rrīj e thoj,

i skotisur u dërsinja
njër çë u nis e u dhe s' e dīnja
çë të përgjegjësja i skallangūr. 45

11. Vjersh i VI

Dë t' ishja ndallanishe, sa një folë
bënja nd' at kamar ku, vajz, ti rrī.
Se kūr të tirje finestrës mbë hjë
e vendet prej shkëlqije me ata sī,

u sipër të këndoja gjith harë 5
një vjersh malli shūm t' ëmbëlë, të rī.
Ni terjorisën, vash, pa vën rē
dashurit [t]ënd të llargh varthur e zī!

12. Vjersh i VII

Popo, hjidhjore, kurmin gjith m' e grise;
me sīt lotsōme ngaha mua dërgove
fuqīt të prëra je ndë gjī skotise
zëen e gjith këshillet fjuturove.

tx: kësillet

Prana ngā zjarmi çë më diq hjimise 5
e stepasī më t' egëra e tharta vjove.
Njera tek udha e varrit prā m' udhise
e diruzës vëdeke m' afrove.

13. Vjersh i VIII

Harakse ti si ïll mbë dritësör
e zëmrën së m' e lë varthe ndë gjir;
ti hire pjono gaz mbrënda, helëmör
u jasht qëndrova me të madh spjakhir.

Me sī më nëng të pë të bardhën dör, 5
moj me noër të ruata më se mīr.
Ndë mos më do mirfill po vëdekör,
krahët jo më, po faqet vet më prīr.

14. Vjersh i IX

U i njöm si ujt e ti e ngurët si drū,
u djeg si zjarmi e ti e ftohët rrī;
u për mallin buthtonem pā trū,
ti gjith harë duke se amūr ngë dī.

U, kūr të shoh, qëndronj mbë vend si hū, 5
e ti sison e më buthton mēri.
Popo! se tas sēmunda ani m' arrū,
kë së shëron për mot jatro o jatrī.

15. Të përpjekurt

-- Më prore ti gjīn e pjot,
më harakse sīn e zī;
mori sprësa tas m' u nxī
e helëmore pather thot:
"Ngë të shëron më vasha, jo. 5

Iku moti çë të deshi,
m' e dërgoi ndë t' llārgħ zalle,
s' e rrëmbenjën ata malle,
me k' me namurī të qeshi,
përse jetri ani ja e dha. 10

E kjo vet së kā jamatos;
s' e shëron mosnjë harë
çë së vjen ngā ti; ndë kē
lipisī, ju fanaros
pjono gaz si luti e tha". 15

-- Mos më ngit se e jetri jam:
dorën time jetëri i taksa,
u kūr të pē fīj u trandaksa
e sē të desha po një pik.
Mos më ngit, të thom, e ik. 20

Ndë me sī sīn tēnd përpoqa
o prej s' meje u fanaros
faqja jote, zēmra u stros
si të m' ish përpara thik,
nga trëmbësia e të tha: ik!. 25

16. Vjersh i X

Kūr u dolla ndë dhē dielli perëndoi
e me gjak faqen hënëza e nxiti; tx: hënësa
nga nj' ïll porseksi e sa më pā mbuloi
faqen mb' ohjistër, e një vorë çë fritti

thajti ajo dhën e dushqevet u çoi 5
fjetat e ndë një dejt të llārgħ i shpiti.
E faqen jeta gjith mbë lip ndërroi
e nga ninula mëma ndruall më shtiti.

17. Këndëk e III

Kopile kuqullore, tx: kuqulore
pra çë vëdekja mua
më muar nga sīt e tua,
më shtīr ndo varr një lot.

Mos u harro se hīt 5
çë atje rrī gropsuar
pjaxhīr mbë tjer ngë muar
se tek ti e vetme vash.

Ahiena e gjithë e drethunë:
"Kētu rrī i bukuri im" 10
thua, po me sherëtim
çë prier harën mbë lip.

Kī gūr i qet, i ftoht,
faqen e bārdh mbulon 15
e sishit fjuturon
formadhin trim çë qe.

Sis ai lipisije,
namurit kroi mburom,
nderuar sa fare thom
e ndonjerī ngë tha! 20

Ani, harruar nga gjith,
lëshuar këtu pushon,
e monu i bumbllison
ndër vesh kī thart vajtim!

E kush prej nën e ndien, 25
i ngār nga lipisia,
harronet ngā hjidhia
e klan me tīj atje.

E mua ndë vend ku jam 30
kulëtima më gjellsonet
e mallit, mbjatu e zgjonet
prej tīj këshill-e i ngroht.

Ahier, e ngār mbë zëmër, 35
ti lage me më lot,
te zëa norea të thot:
"Harēt çë shkuan kujto,

kūr përpara sīt [t]ënd, 40
faqja ju bën e vërdh,
si mborimje lot ju dërdh,
e rrīje e ngūrt ti.

Ndë qeshe ndonjë hēr,
si ëndërr e kulëton:
haraksur çë perëndon,
se mbjatu së priret ajo".

18. Vjersh i XI

Me gjith se së më ruan, un pather donja
afër të t' rrīja tīj e nd' ato të zeza
shkëlëqieme sī me nin time të luonja,
e lutur më se lules po veza!

O zëe jo imja, tek ti ambrīn u çonja, 5
e at këshet, ç' edhe s' e mbulon keza,
me puth e grisnja e faqen; trashigonja
pra dit e nat dëshirjes të dheza.

19. Vjersh i XII

U së mund të t' dua keq e tas të lë
e vete atej mbān detit thëll.
Ndë nat, mbë dit, kūr ecinj e kūr fjë,
o afër jam edhe o shumë i llārgħ,

tx: ārgħ

o jam i mbār së ban'je o së bënj u gjë o gjëndemi nd' ani shqerra pā vēll, noeronj sīvōn tënde e ndë sa më strepe duronj ti jē imja gjëll.	5	
20. Këndëk e IV		
Ndallanishe, ndallanishe, prīre e thomse së më gjën o më çon përmbjatu ndrishe ndën dhē tas hīr i bënë. Ti këndon, e Todhri më së t' ndien, se ahier s' ë.	5	
Ti, mällmadhe, zäll e thëll se të shih'je më lëreve, tek pate të parën gjëll, tek u rrite e tek u leve. Moj ndë Todhrin prā do më, nëng e çon, se ahier ng' ë.	10	
Moti lulevet kūr vjën, kush e dī ndë thuash mbë tīj: "Popo! lulet nëng e gjë'n, kë rriti te kopsht-e i tīj!" Ti këndon, e Todhri më së t' gjegjën, se nëng ë.	15	[= gjetin]
Pjono kallëz kūr ti sheh arat [t]ona verdhullore, zaen e Todhrit nëng e njeh mbī e të tjërvet lartullore. Ti e kërkon përpara e më nëng e çon, se ahier ng' ë.	20	
Kūr ndë vjesht kojllōrmet molla dimrin afër të buthtonjën, ato të verdha, kë u mbōlla, kam bes se më t' kujtonjën. Thua prā ahiena, ndallanishe: "Popo! Todhrin çova ndrishe!"	25 30	
Kūr po gjithsh uratën mërr se të vesh te huaji dhē, zëmrën e ndien të shqërr, se ngë kån për tīj më hjë ka do sheh, o ndallanishe, sa pā Todhrin paru ë ndrishe.	35	

21. Vjersh i XIII

Dushqet hjesōr ndër llaka mua kujtonjën
ato harēme dit çë shkuan e vān,
e gjith spjakhīret ndë stomachj më zgjonjën
kë vasha aharistose pather dhān

burrave të lekost; sā dishëronjën
të mīra të dashur sfanmīr, ne kān;
sa lot të bjërra e sā vinklla duronjën.
E ng' aso rē një krua faqen më lān.

5

*Un'edizione del *Canzoniere albanese* è stata curata da F. Solano: F. A. Santori, *Il Canzoniere albanese*, I quaderni di Zjarri, San Demetrio Corone 1975.

6 luglio 2013